

Ett arbete av stor relevans för lagstiftning och praxis

Socialmedicinsk kommentar till artikeln "Nationella spädbarnsadoptioner i Sverige" av Marie Westin & Frank Lindblad

Dagmar Lagerberg

Det är värdefullt att också svenska adoptioner blir föremål för forskning, framhåller docent Dagmar Lagerberg, Barnhälsovården, Akademiska sjukhuset, Uppsala i följande kommentar. I studien framkommer att socialtjänstens information till adoptivföräldrarna varit mycket knapphändig. Det förefaller t ex som om socialekreterarna inte ser det som en naturlig sak att adoptivföräldrarna skall veta så mycket som möjligt om de biologiska föräldrarna - i kontrast till vad som gäller för internationella adoptioner.

På grund av materialets litenhet är författarna försiktiga med att ge rekommendationer, men några slutsatser dras. Sålunda anses resultatet ge stöd åt nuvarande praxis att barnet placeras direkt hos de tilltänkta adoptivföräldrarna, även om adoptionen kanske inte fullföljs. Adoptivföräldrarna bör vidare ges generös betänketid och utförlig information om adoptionens formalia. Faderskapsutredningar måste fullföljas. Slutligen bör man enligt författarna helst inte välja adoptivföräldrar från det område där den biologiska modern bor, detta för att undvika känslomässig påfrestning och minska risken för oväntade möten.

I den följande kommentaren skall tre frågor behandlas: socialtjänstens hantering av information till adoptivföräldrarna om de biologiska föräldrarna, faderskapsutredningar samt adoptivföräldrarnas inställning till den biologiska modern. Ett gemensamt tema i kommentaren är barnets rätt till sitt ursprung.

Information till adoptivföräldrarna om de biologiska föräldrarna

I studien framkom att socialtjänstens information till adoptivföräldrarna om barnets biologiska föräldrar, i synnerhet fadern, var mycket knapphändig. Endast en av tio familjer hade fått upplysning om den biologiske faderns namn och personnummer. Fem famil-

I föreliggande nummer av Socialmedicinsk tidskrift redovisar Marie Westin och Frank Lindblad resultat från intervjuer med adoptivföräldrar till svenska adoptivbarn. Det är mycket värdefullt att också svenska adoptioner görs till föremål för forskning. Dessa s.k. nationella adoptioner var tidigare den dominerande adoptionsformen men är i dag mycket ovanliga. Adoption har på senare år blivit närmast synonymt med internationell adoption och forskningen har till största delen koncentrerats på internationella adoptioner.

Adoption har på senare år blivit närmast synonymt med internationell adoption

jer hade inte fått personuppgifter om den biologiska modern, endast en kort beskrivning. Personuppgifterna hade ändå kommit fram på ett eller annat sätt, oftast "av misstag" via journaluppgifter. Det är svårt att förstå hur avslöjandet av dessa uppgifter, som självklart borde ha lämnats ut till adoptivföräldrarna, kan betecknas som misstag. Det tyder på att socialtjänsten inte ser det som en naturlig sak att adoptivföräldrar skall veta så mycket som möjligt om de biologiska föräldrarna - i tydlig kontrast till vad som brukar vara fallet vid internationella adoptioner.

Av resultaten får man intrycket att det är en accepterad policy på socialkontoren att handläggande tjänsteman själv bestämmer hur mycket information som skall lämnas ut till presumtiva adoptivföräldrar. Detta är enligt min mening inte acceptabelt. Med tanke på att barnet rimligen bör ha en ovillkorlig rätt att veta så mycket som möjligt om sitt biologiska ursprung är det väsentligt att garantier skapas för att denna information ges till adoptivföräldrarna.

Faderskapsutredningar

Forskningsresultat visar att frågan om det biologiska ursprunget har stor betydelse för adoptiv- och fosterbarn (se t.ex. Bohman 1973, Fanshel & Shinn 1978, Vinterhed m.fl. 1981, SOU 1986:20). Det borde därför vara självklart att faderskapsutredningar fullföljs och dokumentationen i saken arkiveras. Socialnämnden är visserligen redan nu skyldig att försöka utreda vem som är far till ett barn (föräldrabalken, 2 kap., § 1), men kanske borde lagen ännu tydligare markera att socialnämnden måste göra stora ansträngningar för att finna fadern och inte får låta exempelvis en adoption utgöra skäl att lägga ned en utredning.

Det lättvindiga sättet att hantera faderskapsutredningar i adoptionsärenden ter sig särskilt anmärkningsvärt

Enligt Westins och Lindblads resultat hade faderskapsutredningen lagts ned i sex av tio fall, "till synes utan alltför stora ansträngningar". Jag instämmer i författarnas slutsats: "Barnen berövades därmed rätten att lära känna sitt biologiska ursprung, något som av hävd uppfattats som en viktig svensk princip". Men detta är inte bara en svensk princip utan en viktig psykologisk princip.

Det lättvindiga sättet att hantera faderskapsutredningar i adoptionsärenden ter sig särskilt anmärkningsvärt med tanke på den lagstiftning som sedan nästan 20 år gäller för barn som tillkommit genom artificiell insemination. Dessa barn har vid 18 års ålder rätt att få veta vem donatorn, dvs. den biologiske fadern, är. Betydelsen av det biologiska ursprunget betonas också i FN:s barnkonvention, t.ex. artikel 7, punkt 1, där det bl.a. stadgas att barnet så långt möjligt skall ha rätt att få vetskap om sina föräldrar.

Sedan flera år är den svenska myndigheten Barnombudsmannen (BO) engagerad i uppdraget att stimulera kommunerna i deras tillämpning av barnkonventionen. Faderskapsutredningar i adoptionsärenden erbjuder ett gott exempel på hur barnkonventionens stadgande om barnets rätt till sitt ursprung direkt skulle kunna implementeras i kommunernas socialtjänstens verksamhet.

Adoptivföräldrarnas inställning till den biologiska modern

I studien uttryckte adoptivföräldrarna en ambivalent inställning till den biologiska modern. Man kunde inte riktigt förstå hur en mor

kan lämna bort sitt barn. Flera ville absolut inte träffa den biologiska modern. En sådan inställning innebär på sätt och vis att adoptivföräldrarna förnekar och tar avstånd från barnets biologiska ursprung, vilket aldrig är någon riktigt bra grund för en adoptivrelation. Det är inte alls otroligt att barnet drar slutsatsen att det är något fel på dess egen släkt och att det är förbjudet att tala om den egna modern. Man skall inte underskatta den belastning det kan vara för ett barn att på detta sätt göras till ensam bärare av något som är fel och dåligt. Det kan vara svårt för barnet att känna sig värt att älskas om adoptivföräldrarna förnekar en del av barnet självt.

Westins och Lindblads resultat strider mot den slutsats som redan 1973 formulerades av den svenske adoptionsforskaren Michael Bohman: "Det är enligt min uppfattning troligt, att de adoptivföräldrar som kunnat acceptera tanken på de biologiska föräldrarna och kunnat omfatta dem även med positiva tankar också lättare accepterade adoptivbarnen och samtidigt hade lättare att kommunicera med barnet i dessa frågor, som ju är av vital betydelse för dess personlighetsutveckling och identitet." (1973, sid. 273).

Forskning om fosterbarn har dessutom visat att situationen är gynnsammare i s.k. inklusiva fosterfamiljer, där fosterföräldrarna inte utestänger de biologiska föräldrarna utan låter dem vara med i vardagsliv och planering. Motsatsen är en "exklusiv" attityd där fosterföräldrarna svartsjukt bevakar foster-

Forskning om fosterbarn har dessutom visat att situationen är gynnsammare i s.k. inklusiva fosterfamiljer, där fosterföräldrarna inte utestänger de biologiska föräldrarna

barnet och helst vill hålla de biologiska föräldrarna på avstånd (se t.ex. Corser & Furnell 1992). Så stor är inte skillnaden mellan adoptivbarn och fosterbarn att man inte skulle kunna anta att en inklusiv attityd till de biologiska föräldrarna också är gynnsam för adoptivbarn. Men någon sådan attityd kännetecknade knappast adoptivföräldrarna i Westins och Lindblads studie - och det skall erkännas att det är mycket svårt att tillägna sig en sådan hållning.

Enligt föräldrabalken (4 kap., § 6) får tillstånd till adoption endast ges om adoptionen är till fördel för barnet. Möjligen skulle man kunna hävda att detta krav inte är uppfyllt om adoptivföräldrarna har en mycket avvisande inställning till barnets biologiska familj.

Avslutande synpunkter

De frågor som tagits upp i denna kommentar har väckts av de resultat som presenterats av Westin och Lindblad. Författarnas arbete har lett fram till slutsatser av stor relevans för lagstiftning och praxis. De frågor jag vill betona med anledning av studien kretsar alla kring barnets rätt till sitt ursprung, där jag gärna skulle se en debatt om behovet av förändringar. Sådana förändringar kan ha formen av ändrad praxis, ändrade riktlinjer eller ändrad lag. Innehållet i förändringarna skulle kunna vara:

- Att faderskapsutredning alltid fullföljs och att uppgifter om de biologiska föräldrarna dokumenteras och bevaras för framtiden.
- Att uppgifter om de biologiska föräldrarna lämnas till adoptivföräldrarna och att dessa informeras om vikten av att berätta för barnet både att det är adopterat och vilka dess föräldrar är.
- Att barnet garanteras laglig rätt att få vetenskap om sitt ursprung senast vid 18 års ålder

på samma sätt som inseminationsbarn.

- Att adoptivföräldrarnas inställning till de biologiska föräldrarna, särskilt den biologiska modern, blir belyst under utredningen och kanske också tillmäts betydelse för bedömningen av om adoptionen är till gagn för barnet.

REFERENSER

Bohman M. Adoptivbarn och deras familjer. En undersökning av adoptivbarn, deras bakgrund, miljö och anpassning. Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning 34. Stockholm: Almqvist & Wiksell 1973.

Corser AS & Furnell JRG. What do foster parents think of the natural parents? A comparative study. *Child: care, health and development* 1992;18:67-80.

Fanshel D & Shinn EB. *Children in foster care. A longitudinal investigation.* New York: Columbia University Press 1978.

SOU 1986:20. Barns behov och föräldrars rätt. Socialtjänstens arbete med utsatta familjer. Betänkande av Socialberedningen. Stockholm: Socialdepartementet.

Vinterhed K, Börjeson B, Cederström A, Fredin E, Hesse M & Hesse S. *Barn i kris. En bok om barn och separation.* Stockholm: AWE/Gebbers 1981.